

Tek Çocuk Olan Ergenlerin Aile, Okul ve Benlik Algılarının İncelenmesi: Bireysel Psikoloji Kuramı Temelli Nitel Bir Araştırma

Gamze UZUNOĞLU¹, Hakan SARIÇAM²

Özet

Bu çalışmanın temel amacı tek çocuk olan ergenlerin ve kardeşi olan ergenlerin öznel deneyimlerini anlamlandırmak ve tematik bir kavramsallaştırma yapmaktır. Ortaya çıkan bulgularla aile, çocuk gelişimi ve psikolojik danışma alanlarına katkı sağlamak araştırmanın diğer amacıdır. Çalışma nitel bir araştırma olup temel nitel araştırma deseni kullanılarak yürütülmüştür. Araştırmanın çalışma grubunu ortaokulda eğitim gören, ailede tek çocuk olan ve kardeş/kardeşleri olan öğrencilerden oluşan iki farklı grubu oluşturmaktadır (10 tek çocuk ve 10 kardeşi olan çocuk). Araştırmada kişisel bilgi formu ve yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Veriler içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiştir. Araştırma sonuçları, tek çocukların bu deneyimi sessiz ve verimli çalışma ortamı, bireysel alan gibi avantajlar ile yalnızlık, can sıkıntısı ve yoğun ebeveyn denetimi gibi sınırlılıklar üzerinden değerlendirdiklerini göstermektedir. Kardeşi olan ergenlerin sorumluluk yüklerine rağmen kardeşliği güven, destek ve koruyucu olarak deneyimledikleri sonucuna ulaşılmıştır. Tek çocukların paylaşım ve dertleşme ihtiyacını karşılamada zorlandıkları, kardeşi olanların ise bu gereksinimi kardeşleriyle karşıladıklarına ulaşılmıştır. Son olarak, okul başarısı ve eğitime yansımalar açısından tek çocukların dikkat ve odaklanma avantajı yaşadığı ancak akademik rehberlik açısından sınırlılıklar hissettiği, kardeşi olanların ise kardeşlerinden aldıkları motivasyon ve akademik desteği deneyimledikleri sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmada tek çocukların psikososyal gelişimleri ve akademik rehberlik ve motivasyonları konusunda ebeveynlerin ve okul psikolojik danışmanlarının neler yapabileceği ile ilgili önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Tek çocuk, kardeşler arası ilişki, akademik destek.

An Investigation of Family, School, and Self-Perception Among Only Children: A Qualitative Study Based on Individual Psychology Theory

Abstract

The basic purpose of this study is to understand the subjective experiences of adolescents who are only children and adolescents who have siblings and to develop a thematic conceptualization. Another aim of the research is to contribute to the fields of family, child development, and psychological counseling with the findings that emerge. The study is a qualitative research conducted using a basic qualitative research design. The study group consisted of two different groups: students attending middle school who were only children in their families and students who had siblings (10 only children and 10 children with siblings). A personal information form and a semi-structured interview form were used in the study. The data were analyzed using content analysis. The research results show that only children evaluate this experience in terms of advantages such as a quiet and productive working environment and personal space, and limitations such as loneliness, boredom, and intense parental control. Despite the responsibilities they shoulder, it has been concluded that adolescents with siblings perceive siblinghood as a source of trust, support, and protection. It has been found that only children struggle to meet their need for sharing and confiding, while those with siblings meet this need through their siblings. Finally, regarding academic success, it was concluded that while only children possess advantages in attention and focus, they often lack sufficient academic guidance; conversely, those with siblings benefit from peer-based motivation and academic support. The study made recommendations regarding what parents and school counselors can do to support the psychosocial development, academic guidance, and motivation of only children.

Keywords: Only child, sibling relationship, academic support.

¹ Lisansüstü, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, gamze.uzunoglu06@gmail.com

² Prof. Dr., Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, hakansaricam@gmail.com

Extended Abstract

Introduction: The global decline in birth rates and the growing prevalence of single-child families have intensified the need for scientific inquiry in this area. Economic concerns, women's increasing participation in the workforce, urbanization processes, and rising rates of late marriage and divorce are among the primary factors driving the preference for having only one child. This demographic shift affects the socialization patterns, family relationships, and psychosocial development of individuals raised as only children in distinct and multifaceted ways. The primary aim of this study is to understand and thematically conceptualize the subjective lived experiences of adolescents who are only children alongside those who have siblings. The research also seeks to contribute theoretically and practically to the fields of family studies, child development, and psychological counseling. Specifically, the study examines how only-child adolescents evaluate their experience, how they perceive their family relationships and self-development, how they construct their understanding of the sibling figure, and how their academic performance is influenced by their family structure.

Theoretical Framework: The study is grounded in Alfred Adler's Individual Psychology Theory. According to Adler, personality development is shaped within the family environment, and birth order directly influences core dynamics such as social interest, sibling rivalry, and the striving for superiority. Adler argues that only children occupy an unrivaled position as the sole focus of parental attention, a circumstance that may concentrate material resources and personal comfort while simultaneously generating heightened parental control and elevated performance expectations. Sibling relationships, by contrast, are emphasized as pivotal contexts for developing social interest, fostering a sense of belonging, and constructing personal identity.

Method: The study was conducted using a basic qualitative research design within the qualitative research tradition. The study group consisted of 20 students aged between 11 and 13, enrolled in a middle school in Sivas, Turkey, during the 2025–2026 academic year. Ten participants were only children and ten had siblings. Participants were selected through typical case sampling, and semi-structured interviews were conducted with each participant. Data were collected via audio recording, subsequently transcribed into written text, and analyzed through content analysis. To enhance the validity and reliability of the study, expert review was sought, data triangulation was employed, and direct participant quotations were incorporated into the findings.

Findings: Findings Related to Only Children - Three main themes emerged from the interviews conducted with only-child participants. The first theme, "Views on Being an Only Child," revealed that participants evaluated their experience through both advantages and disadvantages. Among the advantages, having a quiet and productive study environment (f:5), not being obligated to share belongings (f:4), having personal space and a private room (f:3), experiencing an absence of conflict and a sense of tranquility (f:3), and benefiting from the concentration of family financial resources (f:2) were the most frequently cited. Regarding disadvantages, boredom was reported by 8 out of 10 participants; the absence of someone to share feelings and confide in (f:6) and intense parental supervision, anxiety, and pressure (f:3) emerged as the most prominent negative aspects. The second theme, "Sibling Perception and Imagination," revealed that all only-child participants (f:10) conceptualized an imaginary sibling primarily as a playmate and companion for entertainment. The need for support and someone to confide in (f:6) and fear of sharing parental attention and resources (f:4) were the other salient codes. These findings suggest that only children hold an ambivalent view of siblings, simultaneously perceiving them as an emotional necessity and a potential threat to their privileged position. Within the theme of "Academic Achievement and Its Reflections on Education," the advantage of a quiet environment conducive to sustained attention (f:6) was most commonly highlighted. Lack of academic guidance and assistance from an older sibling (f:2) and motivational effects (f:2) were also identified. Notably, while one participant reported that time spent alone increased digital gaming and negatively affected academic performance, another viewed solitude as an opportunity that directed them toward studying.

Findings Related to Adolescents with Siblings - The first theme derived from interviews with participants who have siblings was "Views on Having a Sibling." Among the advantages, alleviating loneliness and spending time together was expressed by all participants (f:10). Emotional support, trust, and protection (f:8) and confidentiality and sharing (f:6) were identified as the most valued dimensions of the sibling relationship. In terms of disadvantages, conflict and arguments (f:8) constituted the most frequently mentioned difficulty, while responsibility and household burden (f:3) and the perception of divided parental attention (f:3) were also reported as significant challenges. In the second theme concerning academic achievement, academic guidance and assistance from siblings was raised by the vast majority of participants (f:9), highlighting the role of older siblings as instructors and academic mentors. Motivation and encouragement (f:3) further indicated that siblings serve as meaningful social models who indirectly support academic effort and engagement.

Conclusion and Recommendations: The study demonstrates that being an only child constitutes a multidimensional developmental experience, shaped by the tension between advantages such as material comfort and academic focus, and challenges including emotional loneliness and intense parental pressure. Adolescents with siblings, despite facing difficulties such as conflict and added responsibilities, largely valued siblinghood for the social support, academic guidance, and emotional security it provided. In light of these findings, parents of only children are encouraged to foster their child's autonomy, direct them toward structured social activities such as sports clubs, group academic programs, and volunteer work, and refrain from excessive monitoring. School counselors are advised to develop individualized counseling and peer mentoring programs tailored to only children, while also conducting awareness-raising initiatives to prevent the supportive role of older siblings from becoming a source of pressure or comparison. Future research is recommended to examine the longitudinal effects of the only-child experience into adulthood, as well as its relationship with technology use and digital dependency, through mixed-methods designs.

GİRİŞ

Dünyada doğum oranları gün geçtikçe azalmaktadır. Bununla beraber tek çocuk sahibi olmak önemli ölçüde bir seçenek olarak tercih edilmektedir. Bu tercihin ana sebepleri arasında ekonomi, nüfus planlaması, kadınların işgücüne katılım oranlarının ciddi oranda artması, bunun getirdiği yoğun çalışma şartları ve bunlar nedeniyle geç evlilik ve boşanma tek çocuklu ailelerin artmasına zemin hazırlamıştır (Iravani ve Esfandiarinezhad, 2025; Panah, Mahmoodabadi ve Dehghani, 2023). Tek çocuk olma aile içinde özel bir yere sahiptir. Günümüz toplumlarında demografik dönüşümler, kentleşme süreçleri ve sosyoekonomik faktörlerin etkisiyle tek çocuklu ailelerin sayısında belirgin bir artış gözlenmektedir. Bu değişim, tek çocuk olarak yetişen bireylerin sosyalizasyon süreçlerini, aile içi ilişkilerini ve psikososyal gelişim dinamiklerini farklı biçimlerde etkilemektedir (Özdemir, 2024). Tek çocuk tercihi ve tek çocuk sahibi olma artışı aile dinamiklerini ve kişilerin sosyal ve kişisel gelişimlerini etkilemektedir (Kocatürk, 2021).

Ergenlik dönemi, bireyin kimlik inşası, özerklik kazanımı ve akran ilişkilerinin önem kazandığı bir gelişim evresi olarak, tek çocukların yaşantılarının incelenmesi açısından özel bir öneme sahiptir (Cloutier ve Onur, 2019). Ergenlik, biyopsikolojik bakımdan çocukluğun sonu ile toplum hayatında sorumluluk alma dönemi olan, çocukluk ve genç yetişkinlik arasında kalan dönemdir. Ergenlik dönemi bireyin sosyalleşmesinin yoğunlaştığı, kimlik gelişimi ve bireyselleşmenin önemli olduğu kritik bir dönemdir (Şahin ve Çövenner Özçelik, 2016). Bu dönemde kardeşi olmama yani tek çocuk olma durumunun süreci farklı etkilediği düşünülmektedir.

Ergenlerin kimlik gelişimi, aileleri ile olan etkileşimleri ve ailenin desteği ile şekillenir. Türkiye'deki araştırmalardan elde edilen verilere dayanarak, ergenlerin aileleriyle olan iletişim ve duygusal etkileşim ergenin benlik algısı ve benlik saygısının oluşumunda merkezi bir rol oynadığı söylenebilir (Günay, 2022). Aile içindeki olumlu ilişkilerin ergenlerin benlik algısını olumlu yönde etkilediği ve benlik saygısını desteklediği görülmektedir. Aile ortamında çatışma, eleştiri ve aşırı kontrolün ergenlerin benlik saygısını zedeleyeceğini göstermektedir. Özellikle, ergenlerin aileleri tarafından özerkliğin desteklenmesi ve kabul edici bir tutum ile yaklaşılması benlik gelişimine katkı sağlamaktadır (Cengiz ve Sarıçam, 2025; Çiftçi, 2023). Ergenlik döneminde aileyle kurulan güçlü duygusal ilişkiler, bireyin kimlik ve benlik gelişiminin desteklenmesinde belirleyici olarak öne çıkmaktadır (Avenevoli, Sessa ve Steinberg, 1999).

Ergenlerin benlik ve kimlik gelişiminde sadece ebeveynlerin değil kardeşlerin de merkezi bir rolü bulunmaktadır. Kardeşler ailenin yapı taşları ve aile yapısı ve işleyişinde kilit oyuncularındır. Kardeş ilişkilerinin nitelikleri ergen benlik gelişimi ve sosyal uyumu için önemli bir yere sahiptir (Mc Hale vd., 2000). Kardeş ilişkisi yaşam boyu en uzun süren ilişki olarak kabul edilir ve benzersiz gelişimsel işlevlere

sahiptir (Campione-Barr ve Killoren, 2015). Kardeşler, uzun ve karşılıklı olarak inşa edilmiş geçmişleri ve birbirlerine olan güçlü bağlılıkları göz önüne alındığında, birbirlerinin gelişiminde önemli bir sosyalleşme rolü oynarlar. Kardeş ilişkisi kalitesi ile gelişimsel sonuçlar arasındaki ilişkiler hem olumlu hem de olumsuz sonuçları içerir. Olumlu sonuçlar, nezaket, sempati ve duygusal öz düzenleme gibi sosyal davranışlara yoğunlaşırken, olumsuz sonuçlar saldırganlık, zorbalık ve suç işleme ve madde bağımlılığı gibi riskli davranışlara yönelmeyi içerir (Howe vd., 2025). Ayrıca kardeşler arası ilişkilerin niteliği kültürel bağlamlara göre değişkenlik sergileyebilmekte ve ailelerin çocukları ile ilişkileri de toplumdan topluma değişebilmektedir (Mc Hale vd., 2000).

Kardeşler arası doğum sırasının psikolojik etkileri konusu 1920'lerden itibaren gündemde yer tutan bir başlıktır. Bu konuda Adler'in Bireysel Psikoloji kuramı öne çıkmaktadır. Adler'in kuramsal yaklaşımına göre bireyler, yaşamları boyunca çeşitli amaçlar doğrultusunda hareket etmekte ve bu süreçte kendilerini değerli kılma ile üstünlük duygusuna ulaşma yönünde çaba göstermektedir. Çocuğun ilk sosyal etkileşimlerini deneyimlediği aile ortamı ise kişilik ve benlik özelliklerinin gelişiminde temel bir belirleyici olarak öne çıkmaktadır (Çınarbaş ve Nilüfer, 2019). Adler bireylerin motivasyon kaynağını sosyal etkileşime, üstünlük ya da başarı için gösterilen çabayla ilişkilendirir (Aytekin ve Aytekin, 2023). Adler kardeşlerin doğum sırası konusunda genel bazı hipotezler öne sürmüştür. Adler'e göre (1964) ilk doğan çocukların yoğun güç ve üstünlük duygularına, yüksek kaygıya ve aşırı korumacı eğilimlere sahip olmaları muhtemeldir. Onlar ilgi odağıdır, güvenmeye, sıkı çalışmaya ve devamlı önde olma arzusuna yatkındır. İlk doğan çocuklar benzersiz bir konuma sahiptir, çünkü bir süre tek çocuk olarak kalırlar. Daha sonra küçük bir kardeş doğduğunda travmatik bir şekilde tahttan indirilirler. Bu durumun ilk çocuğu olumsuz etkilemesini önlemek için Adler, (1996) dünyaya gelecek bir kardeşin bakımından ağabeyini ya da ablanın yardımına başvurmak, onun kardeşi ile ilgilenmesini sağlamak ve kardeşinin esenliği için gerekli sorumluluğun bir bölümünü kendisinin üstlenmesine izin vermek her zaman için tutulacak en iyi yol olduğunu savunmaktadır. Bu işin başarılması durumunda, çocukların yeni doğmuş küçük kardeşlerine aile bireylerince gösterilecek ilgi ve dikkate kendi önemlerine getirilmiş bir sınırlama olarak algılaması geniş çapta önlenecektir. Aile ortamındaki her çocuk değerli hissetmeyi ve üstün olmayı amaçlar.

Adler'in (1964) doğum sırası kuramına göre, ikinci sırada doğan çocuklar sosyal ilgi ve iş birliği becerilerinin gelişimi açısından görece avantajlı bir konumda yer almaktadır. Bu çocuklar, çoğunlukla ilk doğan kardeşlerinden farklı özellikler geliştirerek kendilerini rekabetçi bir ortam içerisinde algılayabilirler. Büyük kardeşle yaşanan bu örtük rekabet, ikinci çocuğun belirli alanlarda kendini geliştirme yönünde motive olmasına yol açabilmektedir. Özellikle ilk çocuğun yeterli olmadığı ya da başarısız olduğu alanlarda öne çıkma çabası, ikinci çocuğun kişilik örüntüsünün şekillenmesinde etkili olmaktadır. Bu bağlamda, büyük kardeşin tutumunun ikinci çocuk tarafından nasıl algılandığı kişilik gelişimi üzerinde

belirleyici bir rol oynamaktadır. Algılanan tutumun düşmanca ya da cezalandırıcı olması durumunda, ikinci çocukta aşırı rekabetçi eğilimler ya da belirgin bir cesaret kırıklığı gözlenebilmektedir. Ortanca çocuklar ise aile sistemi içerisinde kendilerini iki uç arasında kalmış hissedebilmektedir. Bu durum bazı vakalarda uyum sorunlarını beraberinde getirirken, bazı aile yapılarında ortanca çocukların uzlaştırıcı ve dengeleyici roller üstlenmesine zemin hazırlayabilmektedir. Aileye yeni bir çocuğun katılması, kardeşler arası konum algısını yeniden şekillendirmekte; bu durumda ikinci çocuk kendisini ortanca olarak konumlandırabilirken, üçüncü çocuk daha sosyal bir yönelim sergileyerek ilk doğan çocuğa benzer düzeyde ilgi görme olasılığı elde edebilmektedir. Ailenin en küçük çocuğu, çoğu zaman aşırı ilgi ve korunma ile karşı karşıya kalmakta, bu durum problem davranışlar geliştirme riskini artırabilmektedir. En küçük çocuklar, ailenin değişmeyen “küçüğü” olarak bağımsızlık becerilerinde sınırlılıklar ve yoğun aşağılık duyguları yaşayabilmektedir. Bununla birlikte, büyük kardeşlerle kendini karşılaştırma süreci, en küçük çocukları başarıya yönelik güçlü bir biçimde motive edebilmekte; akademik, sanatsal ya da sportif alanlarda yüksek performans hedefleri geliştirmelerine katkı sağlayabilmektedir.

Araştırmanın Önemi

Bir ya da birden fazla kardeşinin olması çocuğun dışarıda arkadaş ya da başka aileler olmaksızın doğal bir sosyalleşme imkânıdır. Özellikle ergenlik döneminde tek çocuk olmak sosyal gelişim için bir dezavantaj ortaya çıkarmaktadır. Kardeşlik ilişkilerini deneyimlenmemiş olmaları ergenlerin ergenlik döneminde karşılaştıkları psikososyal zorlukları arttırabilir. Bunun yanında ergenlerin özerklik ve bireyselleşme sürecini etkileyebilir. Ergen tek çocuk olan bireylerin ve kardeşi olan ergenlerin yaşadıkları kişisel ve sosyal yaşam deneyimlerini ele alacağımız bu çalışmanın bu konudaki sınırlı alanyazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Günümüzde tek çocuk olan bireylerin sayısının artması bu alanda çalışma yapılmasını gerekli hale getiriyor. Özellikle de ergenlik olarak adlandırılan yaşamın önemli ve kritik olan döneminde kardeşin olmamasının bu bireylerin gelişimine ne gibi etkilerinin olduğunu araştırmak ve farkındalık oluşturmak hedeflenmektedir. Tek çocuk olan ergenlerin ve kardeşi olan ergenlerin duygu, düşünce ve deneyimlerinin kendi bakış açıları ile ortaya koyarak literatüre katkı sağlamak amaçlanmaktadır. Bu bağlamda, tek çocuk olan ergenlerin ve kardeşi olan ergenlerin deneyimlerinin nitel bir bakış açısıyla ele alınması; onların aile içi etkileşimleri, sosyal çevreleriyle ilişkileri ve benlik algılarına ilişkin derinlemesine bir anlayış gelişmesine katkı sunabilir. Bu çalışma, tek çocuk olan ergenlerin ve kardeşi olan ergenlerin öznel deneyimlerini anlamlandırmayı, bu deneyimlerden yola çıkarak tematik bir kavramsallaştırma yapmayı ve elde edilen bulgularla aile, eğitim ve psikolojik danışma alanlarına kuramsal ve pratik düzeyde katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Durum, temel nitel araştırma yöntemi ile incelenecektir. Tek çocuk olan ergenlerin ve kardeşi olan ergenlerin okul, aile, arkadaş ilişkileri ele alınacaktır. Kardeşi olan çocuklardan ayırt edici ne gibi farklılıkları olduğu, bir kardeşinin olma düşüncesinin tek çocuklarda neleri çağrıştırdığı ele alınacaktır. Araştırma doğrultusunda aşağıda yer alan sorulara cevap aranmıştır:

Araştırma Problemleri

1. Tek çocuk olan ergenler, tek çocuk olma deneyimini nasıl değerlendirmektedir?
2. Tek çocuk olan ergenler, aile içi ilişkilerini nasıl deneyimlemektedir?
3. Tek çocuk olmanın ergenlerin sosyal ilişkileri ve akran etkileşimleri üzerindeki etkileri nelerdir?
4. Tek çocuk olma durumu, ergenlerin benlik gelişimi süreçlerini hangi yönlerden etkilemektedir?
5. Tek çocuk olan ergenler bir kardeşinin olması düşüncesini nasıl değerlendirmektedir?

YÖNTEM

Araştırma Deseni

Araştırmanın modeli, bireylerin bakış açılarını buldukları bağlamlarda inceleyerek insanların yaşamlarının karmaşıklığını anlamayı içeren nitel araştırma modelidir (Heppner, Wampold ve Kivlighan, 2008). Nitel araştırmada gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi veri toplama yöntemleri kullanılmaktadır. Ayrıca olayların doğal ortamda gerçekçi bir şekilde ortaya konmasını sağlayan bir süreç izlenmektedir (Büyüköztürk, 2010). Bu çalışmada nitel araştırma desenlerinden Temel Nitel Araştırma modeli kullanılmıştır. Bu araştırma deseni ile belirtilen sorunların doğal ortamında gerçekçi ve kapsayıcı bir şekilde incelenerek; gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinden yararlanılarak deneyimlerin katılımcıların anlatıları bağlamında çözümlendiği ortaya koyulmaktadır. Eğitim başta olmak üzere uygulama ağırlıklı alanlarda çoğunlukla kullanılan bu desen, katılımcıların deneyimlerine atfettikleri anlamları açığa çıkarmayı amaçlamaktadır (Meriam, 2009). Bu çalışmada ailede tek çocuk olan ve kardeşi olan ergen bireyler kendi deneyimlerini birinci ağızdan araştırmacıya aktardığı ve bu nedenle de gerçeği tam olarak yansıttığı düşünüldüğü için bu model tercih edilmiştir.

Katılımcılar

Bu çalışma, 2025-2026 eğitim öğretim yılında Sivas ilinde yer alan bir ortaokul kademesinde yürütülmektedir. Araştırmanın katılımcıları; ailede tek çocuk olan ve kardeş/kardeşleri olan öğrenciden oluşan iki farklı paydaş grubunu kapsamaktadır. Katılımcıların belirlenmesinde Tipik durum örnekleme kullanılmıştır. Tipik durum örnekleme çoğunlukla nitel çalışmalarda çalışma grubunu belirlemek amacıyla kullanılan amaçlı örnekleme yöntemlerinden birisidir. Tipik durum örneklemesinde, ortalama temsil eden durumlar üzerinde durularak ilgili konu hakkında genel bir bakış açısı geliştirilmesi amaçlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Gönüllülük esası dikkate alınmıştır.

Toplam 20 katılımcıdan (10 tek çocuk olan öğrenci, 10 kardeşi olan öğrenci) oluşan çalışma grubunu betimleyici bilgiler Tablo 1' de sunulmuştur.

Tablo 1. Katılımcılar ile ilgili betimleyici bilgiler

Tek Çocuk Katılımcılar (TK)	Cinsiyet	Yaş	Kardeşi olan Katılımcılar (KK)	Cinsiyet	Yaş
TK1	E	13	KK1	K	13
TK2	K	13	KK2	K	13
TK3	K	13	KK3	E	13
TK4	E	13	KK4	E	13
TK5	K	12	KK5	E	13
TK6	E	12	KK6	K	12
TK7	E	12	KK7	E	13
TK8	E	12	KK8	K	13
TK9	E	11	KK9	K	13
TK10	E	12	KK10	E	13

Tablo 1’de katılımcılara ait demografik bilgiler incelendiğinde, katılımcılar 10 tek çocuk(TK), 10 kardeşi olan(KK) ergen bireyler olmak üzere toplam 20 kişidir. Araştırmaya katılanların 12’si (%60) erkek, 8’i (%40) kız öğrencilerden oluşmaktadır. Katılımcıların yaşları 11-13 yaş arasındadır. Öğrenciler 6.sınıf, 7.sınıf ve 8.sınıf düzeyinde eğitim almaktadır. Tek çocukların 7’si (%70) erkek, 3’ü (%30) kız öğrencilerden oluşmaktadır. Kardeşi olan çocuklarda ise dağılım 5 erkek ve 5 kız olarak eşittir. Katılımcı sayısı ve kademesi dışında araştırmacının katılımcı dağılıma bir etkisi bulunmamaktadır.

Veri Toplama Aracı

Tek çocuk ve kardeşi olan ergen bireylerle görüşme şeklinde çalışmanın yapılabilirliği ile ilgili Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Bilimleri Araştırma Önerisi Etik Değerlendirme Kurulu’ndan 25_11_33 numaralı başvuru ile 28.11.2025 tarihinde E-50704946-050.04-643076 sayılı karar ile etik kurul izni alınmıştır.

Araştırmacılar öncelikle alan yazın ile ilgili tarama yaparak yarı yapılandırılmış açık uçlu sorulardan oluşan bir görüşme formu oluşturmuştur. Katılımcılara soruları sormadan önce sorulacak sorular uzmanların görüşüne sunulmuş ve daha nitelikli ve amaca uygun biçimde sorular hazırlanmıştır. Uzmanlar, üniversitelerde psikoloji, rehberlik ve psikolojik danışmanlık ve Türkçe bölümlerinde ve Milli Eğitim’de görevli uzmanlardan oluşmaktadır. Katılımcılardan verileri toplamadan önce pilot uygulaması ile hazırlanan 10 soru 2 farklı katılımcıya sorulmuştur. Yapılan pilot uygulama sonrası soruların anlaşılabilir olması ve amaca uygunluğu dikkate alınarak sorular düzenlenmiş ve 9 soru olarak güncellenmiştir. Hazırlanan yarı yapılandırılmış açık uçlu sorular tek çocuk olan bireylere göre ve kardeşi olan bireylere göre 2 formata dönüştürülmüştür.

Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formunda yer alan sorulardan birkaçı şu şekildedir:

Ailede tek çocuk olan katılımcılar için sorulardan birkaçı;

Tek çocuk olmak sence nasıl bir şey? Tek çocuk olmakla ilgili neler düşünüyorsun, hissediyorsun?

Bir kardeşin olma düşüncesi hakkında neler düşünüyorsun?

Tek çocuk olmanın okul başarısına nasıl bir etkisi var?

Kardeşi olan katılımcılar için sorulardan birkaçı;

1.Kardeş sahibi olmak sence nasıl bir şey? Kardeşlerinin olması konusunda neler düşünüyorsun hissediyorsun?

Tek çocuk olma düşüncesi hakkında neler düşünüyorsun?

Kardeş/Kardeşlerinin olmasının okul başarısına nasıl bir etkisi var?

Verilerin Toplanması

Görüşme öncesinde katılımcılara araştırmanın amacı, kapsamı ve verilerin gizliliği hakkında gerekli bilgiler verilerek katılımcılardan sözlü ve yazılı onamları alınmıştır. Çalışmaya gönüllü olarak katılan ve yaşları 11-13 arasında olan katılımcıların bu çalışmaya katılabilesi ve ses kayıtlarının alınabilmesi için bir veli onam formu hazırlanarak ebeveynlerinden izin alınmıştır. Görüşmelerde ses kaydı alınacağı, kimliğini belli edecek bir soru olmayacağı katılımcılara ifade edilmiştir. Tek çocuk ve kardeşi olan ergen bireylerin yaşam deneyimleri ilgili yüz yüze görüşmelerle bilgi edinilmeye çalışılmıştır. Görüşme sırasında araştırmacı tarafsız bir tutum sergilemiş, yönlendirici mimik ve ifadelerden kaçınmıştır. Katılımcıların konunun derinine inmesi ve paylaşımları görüşme süresini farklılaştırır da görüşmenin ortalama 13 dakika sürdüğü görülmüştür. Elde edilen ham veriler (ses kayıtları), araştırma etiği ve gizlilik ilkeleri gereği şifreli bir dijital ortamda muhafaza edilmektedir. Görüşme sonrasında konuşmalar analizi yapılmak üzere deşifre edilerek yazılı metin haline getirilmiştir.

Görüşmelerin süresi çeşitlilik göstermektedir. Kimi görüşme 24 dakikayı bulurken kimi görüşme 11 dakika sürmüştür. Öğrencilerin iletişim kurma ve düşüncelerini ifade etme becerileri birbirinden farklılık göstermektedir. Görüşme öncesi sorulara cevap verebilmek için hazırlık yapmanın söz konusu olmaması da görüşme sürecini etkileyebildiği düşünülmektedir. Görüşme sağlanan kişiler ergenlik çağında ve yaşları 11-13 arasında olması nedeniyle sorulara çoğunlukla benzer ve kısa yanıtlar vermişlerdir. Bu da cevaplarda kişilerin tekrara düşmesine neden olmuştur. Görüşme süresi kısa görünse de katılımcıların cevapları tekrara düştüğü için veri doygunluğuna ulaşılmıştır.

Verilerin Analizi

10 tek çocuk, 10 kardeşi olan olmak üzere toplam 20 ergen bireylerden yüz yüze yapılan yarı yapılandırılmış görüşmelerden elde edilen veriler içerik analizi yöntemi ile analiz edilmiştir. Elde edilen verilerde yinelenen konular ve kavramların ayrıştırılması, sayılması ve yorumlanması olarak tanımlanan

içerik analizi ile veriler kodlanır ve anlamlı temalar oluşturulur (Büyüköztürk, 2010). Bu metinler titizlikle incelenmiş ve okunmuştur. Ardından anlamlı ve tekrarlayan kelimeler kodlanmıştır. Kodlanan kelimelerin anlamı genişletilmiş ve temalar elde edilmiştir. Sonrasında temalar altındaki yer alan her bir koda yönelik belirgin biçimde temsil gücüne sahip olan ifadeler doğrudan katılımcıların alıntı cümleleriyle verilmiştir. Tek çocuk olan katılımcılar TK1, TK2, TK3...şeklinde, kardeşi olan katılımcılar ise KK1, KK2, KK3...şeklinde kodlanmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formunda araştırmanın konusu, araştırmanın amacı, katılımcının yaş, cinsiyet, sınıf kademesi, kardeş sayısı ve yaşlarına ait bilgiler ile görüşme soruları bulunmaktadır.

İnandırıcılık-Aktarılabirlik

Nitelikli bir bilimsel çalışma araştırmanın güvenilir ve geçerli olmasıyla yani bilimsel çalışmanın çıktılarının dünyada olup bitenleri ifade etme ve temsil edebilme yeteneği ile ilişkilidir (Tutar, 2022). Nicel araştırmalarda geçerlilik kriteri nitel araştırmalarda inandırıcılık ve aktarılabirlik olarak sunulmaktadır (Merriam, 2009). İnandırıcılık, araştırma sonuçlarının aktarılabirlik, belli ölçüde genellenebilme yeteneğiyle ilişkilidir. İnandırıcılık literatürde “iç geçerlilik” ve “doğruluk değeri” kavramlarıyla da ilişkilendirilmektedir. Bu doğrultuda, nitel araştırmalarda inandırıcılığın artırılması; veri çeşitlemesi, ayrıntılı betimleme ve uzman görüşlerine başvurulması gibi yöntemlerle desteklenmektedir (Creswell, 2013).

Bu araştırmada temel nitel araştırma deseni tercih edilerek katılımcıların yaşam deneyimleri derinlemesine ele alınmış ve görüşme esnasında tarafsızlık ve doğruluk göz önünde bulundurulmuştur. Yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak katılımcıların deneyimlerine ait ifadelerini detaylı biçimde ifade etmeleri sağlanmıştır. Hem tek çocuk hem kardeşi olan bireylerle görüşme veri çeşitlemesini sağlamaktadır. Görüşmelerde derinlemesine veri toplayabilmek için ‘neden? nasıl?’ gibi sorulara yer verilmiştir. Katılımcılar sorulara cevap verirken “Bunu mu demek istediniz?” gibi sorularda sözlü teyitler alınmıştır. Yarı yapılandırılmış görüşme formu, kod ve temalar oluşturulurken uzman görüşlerinin alınması inandırıcılığın artırılmasına yönelik yapılan çalışmalardandır. Çalışmada aktarılabirliğin sağlanması için araştırmacıların olası yanlılığını önlemek amacıyla verilerin farklı uzmanlar tarafından kod ve tema analizi yapılmıştır. Örneklem çeşitliliği aktarılabirliğin sağlanması için yaş ve cinsiyet dağılımına dikkat edilerek seçilmiştir.

Tutarlılık-Doğrulanabilirlik

Tutarlılık araştırma çıktılarının çeşitli yöntemlerle elde edilen verilerle tutarlı olması ve elde edilen verilerin katılımcıların ifade ettiği anlamların ne derece doğru ve bütüncül biçimde yansıtıldığını ifade etmesidir (Tutar, 2022). Nitel araştırmalarda içsel ve dışsal doğruluğun desteklenmesini sağlayarak, araştırma bulgularının farklı gözlemci ve yorumlayıcılar tarafından benzer biçimde anlaşılabilir olmasına

da işaret etmektedir. Bu bağlamda tutarlılık, nitel araştırmaların güvenilirliğini ve geçerliliğini artıran temel bir ölçüt olarak kabul edilmektedir (Denzin, 2017). Bu çalışmanın tutarlılığını arttırmak için bulgular kısmı yazılırken katılımcıların ifadelerinin dışına çıkılmamıştır. Araştırmacılar yorum ve ön yargısından arınmış şekilde analiz yapmıştır. Aynı zamanda doğrudan alıntılarla yer verilerek, veriler tekrar tekrar okunmuştur.

Doğrulanabilirlik, nitel araştırmalarda güven duyulabilirlik olarak da adlandırılan ve araştırmacının tarafsızlık, nesnellik ve etik ilkelere uygunluğunu esas alan bir güvenilirlik kriteridir. Bu kriter, nicel araştırmalarda yer alan nesnellik anlayışının nitel araştırmalardaki karşılığı niteliğindedir. Doğrulanabilirlik, araştırma bulgularının araştırmacının öznel yargılarından bağımsız olarak gerçekliği ifade etme derecesiyle ilişkilidir (Miles vd., 2014). Bulguların literatürle kıyaslanması doğrulanabilirliği destekleyici bir çalışmadır (Merriam, 2009). Yapılan bu çalışmada doğrulanabilirliğin sağlanması için literatürle kıyaslama yapılmıştır. Görüşmeler objektif ve şeffaf bir şekilde gerçekleştirilmiştir. Katılımcıların verdiği cevapların kendi içinde tutarlılığı araştırmacılar tarafından incelenmiştir.

BULGULAR

Tek Çocuklara İlişkin Bulgular

Tek çocuk ergen bireyler ile yapılan açık uçlu görüşmeler sonucunda analiz edilen cevaplar ile “Tek çocuk olmaya ilişkin görüşler”, “Kardeş algısı ve hayali”, “Okul başarısı ve eğitime yansımaları” olmak üzere üç (3) ana tema oluşturulmuş ve incelenmiştir.

1.Tema: Tek çocuk olmaya ilişkin görüşler

Tek çocukların “Tek çocuk olmaya ilişkin görüşler” teması Tablo 2’de gösterilmiştir.

Tablo 2. Tek Çocuk Olmaya İlişkin Görüşler

Alt tema	Kod	Frekans	Katılımcı
Tek çocuk olmanın avantajları	Sessiz verimli ders çalışma ortamı	5	TK2, TK3, TK5, TK7, TK8.
	Paylaşma Zorunluluğunun Olmaması	4	TK1, TK4, TK8, TK10
	Özel Alan ve Oda Sahipliği	3	TK1, TK4, TK8
	Çatışmasızlık ve Huzur	3	TK1, TK2, TK6
	Maddi İmkânların Odaklanması	2	TK6, TK10
Tek çocuk olmanın dezavantajları	Can Sıkıntısı	8	TK1, TK2, TK3, TK4, TK5, TK7, TK8, TK9
	Paylaşacak/Dertleşecek Birinin Eksikliği	6	TK1, TK2,TK3, TK5, TK7, TK8
	Yoğun Denetim, Kaygı ve Baskı	3	TK5, TK6, TK10

Tablo 2’de görüldüğü üzere Tek çocukların tek çocuk olmaya ilişkin görüşleri teması iki (2) alt

temaya ayrılmıştır (Tek çocuk olmanın avantajları ve Tek çocuk olmanın dezavantajları).

“Tek çocuk olmanın avantajları” alt temasına ait “Sessiz verimli ders çalışma ortamı” (f:5) düşüncesine sahip çocukların ifadeleri aşağıdaki gibidir:

“Rahatça ders çalışabiliyorum. Küçük bir kardeşim yok veya bana takılan abim, ablam yok.” (TK3)

“Bazı arkadaşlarım mesela diyor işte kardeşlerimden ders çalışamıyorum farklı şeyler ya da sürekli beni rahatsız ediyorlar falan. Öyle şeyler bende olmuyor.” (TK1)

“Tek çocuk olmanın avantajları” alt temasına ait “Paylaşma Zorunluluğunun Olmaması” (f:4) düşüncesine sahip çocukların ifadeleri aşağıdaki gibidir:

“Şu yandan iyi bir şey. Kimseyle bir şey paylaşmak zorunda değilsin. Mesela eee sen bir şey aldığında onun yarısını mecbur kardeşin olduğunda ona vermen gerekiyor. “ (TK8)

“Tek çocuk olmanın avantajları” alt temasına ait “Özel Alan ve Oda Sahipliği” (f:3) düşüncesine sahip çocukların ifadeleri aşağıdaki gibidir:

“Yani acaba bazıları diyor ya işte kardeşim bakamıyorum, şey yapıyor, peşimden geliyor falan diyor. O tarz. Ondandır dolayı rahatım. Bir de kendi odam var ya ondan dolayı.” (TK1)

“Tek çocuk olmanın avantajları” alt temasına ait “Çatışmazlık ve Huzur” (f:3) düşüncesine sahip çocukların ifadeleri aşağıdaki gibidir:

“Etrafımdakiler böyle kardeşlerle geçinemiyor falan. Ben olsam belki geçinirdim ama yani olma bilmediğim için şimdilik daha iyi geliyor.” (TK2)

“Tek çocuk olmanın avantajları” alt temasına ait “Maddi İmkanların Odaklanması” (f:2) düşüncesine sahip çocukların ifadeleri aşağıdaki gibidir:

“Bence iyi bir şey. Çünkü eee, ailen sana eee, başka birine yani para harcamak zorunda kalmıyor.” (TK6)

“Tek çocuk olmanın dezavantajları” alt temasına ait “Can Sıkıntısı” (f:8) düşüncesine sahip çocukların ifadeleri aşağıdaki gibidir:

“Güzel ama sıkıcı. Yani evde hep sessizlik oluyor o yüzden.” (TK7)

“Mesela ya sıkılmak bazenleri mesela. Bazen annenin babanın işi oluyor. Evde olsalar bile yani

evde işi oluyor. Orada sıkılabiliyorsun. Yani başka da bir şey var mı bilmiyorum. Yani en tek şeyi bence sıkılmak.” (TK8)

“Tek çocuk olmanın dezavantajları” alt temasına ait “Paylaşacak/Dertleşecek Birinin Eksikliği” (f:6) düşüncesine sahip çocukların ifadeleri aşağıdaki gibidir:

“Yani bir yoldaşın olmuş olur. Yani sana her zaman destek olan, şey olan yani ailemiz şu anda tabii destek veriyor ama bir zaman gelince artık destek bitecek yani. Onlar da büyümüş olacak en son yani. O yüzden ya biz de büyümüş olacağız ama kardeşin olduğu zaman sen sana her zaman destekçi birisi olur yani.”(TK8)

“Tek çocuk olmanın dezavantajları” alt temasına ait “Yoğun Denetim, Kaygı ve Baskı” (f:3) düşüncesine sahip çocukların ifadeleri aşağıdaki gibidir:

“Şey mesela bana bir tek çocukları olduğum için eee mesela servise ne zaman biniyorum? Nasıl diyeyim? Üstüme çok şey yapıyorlar. Böyle düşüyorlar.” (TK10)

2. Tema: Kardeş Algısı ve Hayali

Tek çocuk ergen bireyler ile yapılan açık uçlu görüşmelerde sorulan “Kardeşin olması düşüncesi hakkında neler düşünüyorsun?” sorusu sonucunda oluşturulan “Kardeş Algısı ve Hayali” teması oluşturulmuş ve Tablo 3’te gösterilmiştir.

Tablo 3. Kardeş Algısı ve Hayali

Tema	Kod	Frekans	Katılımcılar
Kardeş algısı ve hayali	Oyun ve eğlence ortağı	10	TK1, TK2, TK3, TK4, TK5, TK6, TK7, TK8, TK9, TK10
	Paylaşma korkusu	4	TK4, TK5, TK8, TK10
	Destek ve dertleşme	6	TK1, TK2, TK3, TK5, TK7, TK8

Tablo 3 incelendiğinde, Kardeş algısı ve hayali temasında, üç (3) kod ön plana çıkmış ve incelenmiştir.

“Kardeş algısı ve hayali” temasına ait “Oyun ve eğlence ortağı” (f:10) düşüncesine sahip çocukların ifadeleri aşağıdaki gibidir:

“Yani bir kardeşim olsa güzel olurdu. Onunla oyun falan oynardım. Eğlenirdim. Ona bir şeyler öğrettirdim.” (TK4)

“Şimdi kardeşi olmanın da şöyle bir yanı var. Eee evde tek kalmıyorsun veya oynayabileceğin biri olur mesela. Yani o yandan o daha iyi yani.”(TK8)

“Kardeş algısı ve hayali” temasına ait “Paylaşma korkusu” (f:4) düşüncesine sahip çocukların ifadeleri aşağıdaki gibidir:

“Çünkü kardeşim olursa ailem onunla belki daha fazla vakit geçirebilir belki benle daha az vakit geçirebilirler belki eee ona bir şey aldıklarında bana da almayabilirler çünkü kardeşine aldık sana da seneye alabiliriz diyebilirler.” (TK10)

“Kardeş algısı ve hayali” temasına ait “Destek ve dertleşme” (f:6) düşüncesine sahip çocukların ifadeleri aşağıdaki gibidir:

“Yani bir yere gideceğin zaman onunla giderim tek başıma gitmek yerine. Bir şeyim olsa yardım eder. Ben ona yardım ederim. Bana yardım ederdi gibi. Mesela daha büyükçe sohbet falan ederdim.” (TK2)

3.Tema: Okul başarısı ve eğitime yansımaları

Tek çocuk ergen bireylere yöneltilen “Tek çocuk olmanın okul başarısına nasıl etkisi vardır?” sorusuna ilişkin verilen cevaplar ile “Okul başarısı ve eğitime yansımaları” teması oluşturulmuş ve Tablo 4’te gösterilmiştir.

Tablo 4. Okul Başarısı ve Eğitime Yansımaları

Tema	Alt tema	Kod	Frekans	Katılımcı
Okul Başarısı ve Eğitime Yansımaları	Tek çocukların görüşleri	Sessiz ortam ve dikkat	6	TK2, TK3,TK5, TK7,TK8,TK10
		Akademik rehberlik ve yardımcı eksikliği	2	TK1, TK5
		Motivasyonel etkiler	2	TK3, TK4

Tablo 4 incelendiğinde tek çocuk olmanın okul başarısı ve eğitime yansımalarında üç (3) kod ön plana çıkmış ve incelenmiştir.

Tek çocukların kardeşi olmama durumunun okul başarısı ve eğitime yansımaları temasına ait “sessiz ortam ve dikkat” (f:6) fikrine sahip olanların bazı ifadeleri aşağıdaki gibidir:

“Rahatça ders çalışabiliyorum. Küçük bir kardeşim yok veya bana takılan abim, ablam yok.”(TK3)

“Bence güzel. Yani ses falan yok. Tek başıma çalışabiliyorum.” (TK5)

Tek çocukların kardeşi olmama durumunun okul başarısı ve eğitime yansımaları temasına ait “akademik rehberlik ve yardımcı eksikliği” (f:2) fikrine sahip olanların bazı ifadeleri aşağıdaki gibidir:

“Yani kardeşim olsaydı da Yani okul başarımla etkilemezdi. Ha belki bir ablam ya da abim olsaydı etkilerdi.” (TK1)

“Bazı soruları anneme soruyorum. Annem de bilmiyor ama kardeşim ya da kardeşim olsaydı ona sorsam belki o bilirdi.”(TK5)

Tek çocukların kardeşi olmama durumunun okul başarısı ve eğitime yansımaları temasına ait “motivasyonel etkileri” (f:2) fikrine sahip olanların bazı ifadeleri aşağıdaki gibidir:

“Beni ders çalışmaya sürüklüyor. Çünkü vakit geçirebileceğim kimse yok. Ben de ders çalışmakla vakit geçiriyorum çoğu zaman.” (TK3)

“Yani ben tek oyunca yani kardeşlerimle falan bir şey yapamıyorum olmadığı için. Yani genelde dijital oyunlar oynuyorum. Belki bu okul başarımı biraz düşürüyor olabilir.” (TK4)

Kardeşi Olan Çocuklara İlişkin Bulgular

Kardeşi olan ergen bireyler ile yapılan açık uçlu görüşmeler sonucunda analiz edilen cevaplar ile “Kardeş/kardeşlerinin olmasına ilişkin görüşler”, “Okul başarısı ve eğitime yansımaları” olarak 2 ana tema elde edilmiştir. “Kardeş/kardeşlerinin olmasına ilişkin görüşler” teması tablo 5’te gösterilmiştir.

1.Tema: Kardeş/kardeşlerinin olmasına ilişkin görüşler

Tablo 5. Kardeş/Kardeşlerinin Olmasına İlişkin Görüşler

Alt tema	Kod	Frekans	Katılımcı
Kardeşle yaşamının avantajları	Yalnızlığı Giderme ve Vakıt Geçirme	10	KK1, KK2, KK3, KK4, KK5, KK6, KK7, KK8, KK9, KK10
	Duygusal Destek, Güven ve Korunma	8	KK1, KK3, KK4, KK5, KK7, KK8, KK9, KK10
	Sırdaşlık ve Paylaşım	6	KK1, KK4, KK5, KK6, KK9, KK10
Kardeşle yaşamının dezavantajları	Çatışma ve Tartışma	8	KK1, KK2, KK4, KK5, KK6, KK7, KK9, KK10
	Sorumluluk ve Ev İşleri Yükü	3	KK2, KK6, KK9
	Paylaşım Sorunları ve İlginin Bölünmesi	3	KK6, KK9, KK10

Tablo 2’de görüldüğü üzere kardeşi olan çocukların “Kardeş/Kardeşlerinin Olmasına İlişkin Görüşler” teması iki (2) alt temaya ayrılmıştır. (Kardeşle yaşamının avantajları ve Kardeşle yaşamının dezavantajları)

Kardeşle yaşamının avantajları alt temasına ait “Yalnızlığı Giderme ve Vakıt Geçirme” (f:10) düşüncesine sahip çocukların ifadeleri aşağıdaki gibidir:

“Güzel bir şey. Yani tek başıma yaşamaktansa evimde birileri olması güzel. Odayı aynı anda paylaşmak, aynı anda sohbet etmek, şakalaşmak, oyunlar oynamak güzel bir şey.” (KK1)

“Yani iyi tabii ki de en azından evde tek başına olmuyorsun. Yani tek bir çocuk olunca ister istemez insan sıkılıyor evde. En azından ablan oluyor. Vakıt geçirecek bir büyüğün kardeşin falan oluyor.”

(KK3)

Kardeşle yaşamının avantajları alt temasına ait “Duygusal Destek, Güven ve Korunma” (f:8) düşüncesine sahip çocukların ifadeleri aşağıdaki gibidir:

“Eğlenceli, iyi. Abim mesela bir şey olduğu zaman arkamda duruyor. Kardeşimin de ben arkasında duruyorum.” (KK5)

“Yani insan abisi adı sonunca böyle kendini daha güvende, huzurlu hissediyor böyle yani.” (KK10)

Kardeşle yaşamının avantajları alt temasına ait “Sırdaşlık ve Paylaşım” (f:6)düşüncesine sahip çocukların ifadeleri aşağıdaki gibidir:

“Bence gayet iyi bir şey. Yani evde konuşacak birin oluyor. Dertleşiyorsun falan.” (KK4)

“Yani hayatı tek devam etmiyorum. Sanki bir sırdaşım varmış gibi hissediyorum. Her zaman yanımda olacaklar gibi hissediyorum. Ailem yani bir yerden sonra vefat edecek ama bir yerden sonra onlar benim yanımda olacaklar.”(KK9)

Kardeşle yaşamının dezavantajları alt temasına ait “Çatışma ve Tartışma” (f:8) düşüncesine sahip çocukların ifadeleri aşağıdaki gibidir:

“Bazenleri kavga diyoruz. Anlaşmazlıklarımız oluyor. Ters düşüyoruz. Birbirimizi seviyoruz ama biraz çok kavga ediyoruz.” (KK7)

“ Yani paylaşım konusunda mesela bazen eee sorun çıkabiliyo ama o kadar da büyük sorunlar değil bence. Yani ne bileyim böyle aile içinde böyle ne bileyim mesela eve bir şey alındığında mesela böyle Yok o benim olsun, yok bu benim olsun gibi.” (KK10)

Kardeşle yaşamının dezavantajları alt temasına ait “Sorumluluk ve Ev İşleri Yüğü” (f:3) düşüncesine sahip çocukların ifadeleri aşağıdaki gibidir:

“Bu eee evdeki temizlikle ilgili bir zor tarafı var. Yani ablamı geçtim, kardeşimi yani antrenmanı bir şey olmasa bile sürekli her yere beni gönderiyorlar.” (KK6)

“Böyle babamın vardiyaları oluyor. Sabah vardiyaları olduğu zaman M. ile güzel ilgileniyor. Kardeşimle güzel ilgileniyor. Ben ilgilenme gereği duymuyorum ama bazı haftalarda ben ilgilenmek zorunda kalıyorum ve derslerimden biraz geri kalıyorum. Eee çok fazla zorluk çıkartmıyor ama bazenleri gerçekten zorluk çıkartıyor ya. Düzensiz.” (KK9)

Kardeşle yaşamanın dezavantajları alt temasına ait “Paylaşım Sorunları ve İlginin Bölünmesi” (f:3) düşüncesine sahip çocukların ifadeleri aşağıdaki gibidir:

“Bir eee termos alınmıştı böyle kişiye özel. Eee herkes demişti benim olsun benim olsun. En sonunda da babam hiçbirinin olmasın benim olsun o zaman. dedi. Öyle kişisel malzemeleri ortaya falan alıyoruz öyle.” (KK10)

“Eee, benim kardeşim yanımda eee, şeye gidiyor. Kur'an kursuna gidiyor. Onunla biraz fazla ilgileniyorlar okullarıyla. Ablam da YKS sınavına hazırlanıyor. Onunla da çok ilgileniyorlar. Ben çok arada kalıyorum. Ondandır yani genellikle benimle çok az ilgileniyorlar.” (KK9)

Kardeşi olan ergen bireylere yöneltilen “Kardeş sahibi olmanın okul başarısına nasıl etkisi vardır?” sorusuna ilişkin verilen cevaplar ile “Okul başarısı ve eğitime yansımaları” teması oluşturulmuş ve Tablo 7’de gösterilmiştir.

2.Tema: Okul Başarısı ve Eğitime Yansımaları

Tablo 7. Okul Başarısı ve Eğitime Yansımaları

Tema	Alt tema	Kod	Frekans	Katılımcı
Okul Başarısı ve Eğitime Yansımaları	Kardeşi olan çocukların görüşleri	Akademik rehberlik ve yardım	9	KK1, KK2, KK4, KK5, KK6, KK7, KK8, KK9, KK10
		Motivasyon ve teşvik	3	KK3, KK6, KK10

Tablo 7 incelendiğinde kardeşi olan ergenlerin kardeşi olma durumunun okul başarısı ve eğitime yansımaları teması başlığında iki (2) kod ön plana çıkmış ve incelenmiştir.

Kardeşi olan ergenlerin kardeşi olma durumunun okul başarısı ve eğitime yansımaları temasına ait akademik rehberlik ve yardım (f:9) fikrine sahip olanların bazı ifadeleri aşağıdaki gibidir:

“Eee, kendisi yani şu an benden daha büyük olduğu için ve dersleri yine eee, daha iyi bildiği için o bana yeterince yardım oluyor. Bilmediğim soruları ona sorabiliyorum. Bu sene de aynısı oldu. Eee, bilmediğim soruları ona götürüyorum. Ablam da çok güzel bir şekilde anlatıyor.” (KK9)

“Abime yapamadığım sorular olduğu zaman götürüyorum. Yapıyor. Özellikle de matematiği.

Derslerimde bana taktikler veriyor. Nasıl yapmam gerektiğinden.” (KK7)

Kardeşi olan ergenlerin kardeşi olma durumunun okul başarısı ve eğitime yansımaları temasına ait motivasyon ve teşvik (f:3) fikrine sahip olanların bazı ifadeleri aşağıdaki gibidir:

“ Ablam mesela sınavdan yüksek alırsan istediğim şeyi alıyor yapıyor.” (KK6)

TARTIŞMA

Bu araştırma, 10'u tek çocuk ve 10'u kardeşi olan toplam 20 ergen ile gerçekleştirilen yarı yapılandırılmış görüşmeler aracılığıyla, tek çocuk olma deneyimini ve bu yaşantının gelişimsel süreçlere etkilerini kapsamlı bir şekilde incelemiştir. Çalışma sonucunda elde edilen bulgular, ergenlerin tek çocuk olma deneyimini sessiz-verimli ders çalışma ortamı, maddi imkânların odaklanması ve özel alan sahipliği gibi avantajlar ile can sıkıntısı, paylaşacak birinin eksikliği ve yoğun ebeveyn denetimi gibi dezavantajlar ekseninde anlamlandırdıklarını göstermiştir. Aile içi ilişkilerin deneyimlenmesi ve benlik gelişimi süreçlerinde; tek çocukların çatışmasızlık ve huzuru ön plana çıkardığı ancak yoğun kaygı ve baskı hissettikleri, kardeşi olanların ise sorumluluk ve ev işi yüküne rağmen kardeşliği bir güven ve koruma mekanizması olarak gördükleri saptanmıştır. Ergenlerin sosyal ilişkileri ve akran etkileşimleri bağlamında; tek çocukların dertleşecek kişi eksikliği yaşadığı, kardeşi olanların ise bu ihtiyacı bir sırdaşlık bağı ile karşıladığı belirlenmiştir. Katılımcıların bir kardeş sahibi olma düşüncesini nasıl değerlendirdikleri ele alındığında; tek çocukların bu durumu oyun arkadaşlığı ve destek hayali ile "paylaşma korkusu" arasında ikircikli bir şekilde anlamlandırdıkları, kardeşi olanların ise kardeşliği yalnızlığı gideren temel bir unsur olarak tecrübe ettikleri görülmüştür. Son olarak, tek çocuk olmanın okul başarısı ve eğitime yansımaları hususunda; tek çocukların sessiz ortam sayesinde dikkat ve odaklanma avantajı bulurken akademik rehberlik eksikliği yaşadıkları, kardeşi olanların ise kardeşlerinden aldıkları motivasyon ve doğrudan akademik yardım ile bu süreci deneyimledikleri saptanarak araştırmanın tüm temel ve ikincil soruları yanıtlanmıştır.

Araştırmanın birinci teması olan "Tek çocuk olmaya ilişkin görüşler" kapsamında elde edilen bulgular, tek çocukluğun ergen için akademik odaklanmayı ve bireysel konforu desteklediğini; aynı zamanda can sıkıntısı (10 katılımcıdan 8'i) ve ebeveyn beklentilerinin baskısıyla birlikte deneyimlendiğini ortaya koymaktadır. Literatürde yalnızlık duygusunun, yaygın inanışın aksine, yaşlı bireylerden ziyade ergenler ve genç yetişkinler arasında daha yoğun yaşandığı belirtilmektedir (Öncel ve Tekin, 2015). Bu bulgu, çalışmada öne çıkan "can sıkıntısı" ve "paylaşacak birinin eksikliği" kodlarını açıklayıcı niteliktedir. Katılımcıların tek başına olma yaşantıları, Erpay'ın (2022) tek çocukluk deneyimini tanımlarken vurguladığı "yalnızlık" ve "can sıkıntısı" temalarıyla örtüşmektedir. Benzer şekilde Arzuman ve Gençtanırım (2022), tek çocukların kişilik gelişiminde yalnızlığın merkezi bir rol oynadığını belirtmektedir. Uluslararası literatürde bu bulguları destekleyen çalışmalar bulunmaktadır. Mancillas (2011), tek çocuklara yönelik yaygın toplumsal algıların –yalnızlık, aşırı korunma ve yüksek beklenti gibi– bu çocukların benlik algısı ve sosyal uyum süreçlerini doğrudan etkilediğini vurgulamaktadır. Çalışmada ortaya çıkan maddi kaynakların odaklanması kodu Mancillas'ın (2011) çalışmasıyla uyumludur. Belirttiği üzere, tek çocuklar çoğu zaman aile içinde yüksek ilgi ve kaynaklara sahip olurken, akran düzeyinde ilişki kurma ve duygusal paylaşım alanlarında sınırlılıklar yaşayabilmektedir. Ayrıca Jiao ve arkadaşlarının

(1986) tek çocuklarda benmerkezcilik, Rosenberg ve Jing (1996) ise bencillik eğilimlerine ilişkin tespitleri, bu çalışmada ortaya çıkan “paylaşma zorunluluğunun olmaması” bulgusuyla birlikte değerlendirildiğinde; bu özelliklerin bir kişilik kusuru olmaktan ziyade, tek başına büyüme deneyiminin doğal bir sonucu olduğu anlaşılmaktadır (Erpay, 2022). Akademik yaşantıya ilişkin bulgular, tek çocukların sessiz ve düzenli bir ortamda ders çalışma imkânına sahip olduklarını; ancak bu avantajın yoğun ebeveyn denetimi ve yüksek başarı beklentileriyle birlikte deneyimlendiğini göstermektedir. Zhao ve Zhou’nun (2018) tek çocuklarda yüksek başarı baskısına ilişkin bulguları, bu çalışmada saptanan “yoğun denetim” ve “kaygı” kodlarıyla tutarlıdır. Bu bulgular, Alfred Adler’in (1996) Doğum Sırası Kuramı ile birlikte ele alındığında güçlü bir kuramsal bütünlük sunmaktadır. Adler’e göre tek çocuk, aile içinde ebeveyn ilgisinin rakipsiz odağıdır ve bu durum hem maddi imkânların yoğunlaşmasına hem de beklenti ve denetimin artmasına yol açmaktadır. Araştırmada ortaya çıkan “maddi imkânların odaklanması” ve “özel alan sahipliği” bulguları bu varsayımın örtüşürken; “yoğun denetim” ve “baskı” temaları, ebeveyn kaygılarının tek çocuk üzerinde yoğunlaşmasının bir yansıması olarak değerlendirilebilir.

Sonuç olarak, tek çocuk olan ergenlerin deneyimleri; maddi doyum ve akademik avantajlar ile duygusal yalnızlık ve yoğun ebeveyn baskısı arasındaki gerilimli bir denge içinde şekillenmektedir. Öncel ve Tekin’in (2015) vurguladığı ergenlik dönemi yalnızlığı, tek çocukluk deneyimiyle birlikte daha belirgin hâle gelmekte; ergenler bu yalnızlığı kimi zaman bireysel uğraşlara ve akademik gelişime yönelerek telafi etmeye çalışmaktadır (Blake, 1989). Ancak kardeş eksikliği, bu sürecin duygusal boyutunda kalıcı bir boşluk hissi yaratmaktadır (Kocatürk, 2021). Mancillas’ın (2011) da işaret ettiği gibi, tek çocukluk deneyimi tek yönlü bir risk ya da avantaj alanı değil; bireyin sosyal, duygusal ve akademik gelişimini aynı anda etkileyen çok boyutlu bir gelişimsel bağlamdır.

Tek çocuklara ilişkin bulguların ikinci teması olan kardeş algısı ve hayali, Adler’in bireysel psikoloji kuramı çerçevesinde anlamlı bir biçimde değerlendirilebilir. Bu temanın kodları şu şekildedir: kod oyun ve eğlence ortağı, paylaşma korkusu, destek ve dertleşmedir. Adler’e göre çocuk, aile içindeki konumuna bağlı olarak yaşam stilini, benlik algısını ve sosyal ilişkilere yönelik beklentilerini şekillendirmektedir (Adler, 1996). Kardeş deneyiminden yoksun olan tek çocuklar, bu eksikliği çoğu zaman zihinsel ve duygusal temsiller yoluyla telafi etmektedir. Bu doğrultuda ortaya çıkan oyun ve eğlence ortağı kodu, Adler’in sosyal ilgi kavramı ile ilişkilendirilebilir. Adler, bireyin başkalarıyla iş birliği kurma ve birlikte olma eğiliminin doğuştan geldiğini, ancak aile ortamında yaşanan deneyimlerle biçimlendiğini vurgulamaktadır (Eckstein ve Kaufman, 2012). Temada yer alan paylaşma korkusu kodu, Adler’in tek çocuklara ilişkin olarak vurguladığı merkezde olma ve ayrıcalıklı konum algısıyla örtüşmektedir. Tek çocukların ailede tüm ilginin kendilerine yönelmesi, paylaşım gerektiren durumların tehdit olarak algılanmasına yol açabilmektedir (Adler, 1996). Bu durum, kardeş figürünün hem istenen hem de kaygı uyandıran bir unsur olarak zihinsel temsillere yansımaya neden olabilmektedir. Bulgularda öne çıkan destek ve dertleşme

kodu ise tek çocukların duygusal yakınlık ve dayanışma gereksinimlerini kardeş figürü üzerinden anlamlandırdıklarını göstermektedir. Eckstein ve arkadaşları (2010), doğum sırası ve kardeş sayısına ilişkin çalışmaları inceledikleri kapsamlı derlemelerinde, tek çocukların sosyal destek ve yakın ilişki ihtiyaçlarını akranlar ya da hayali bağlar üzerinden karşılama eğiliminde olduklarını belirtmektedir. Bu bağlamda, tek çocukların hayali bir kardeş aracılığıyla destek ve paylaşım beklentisi geliştirmeleri, Adlerci kuramda vurgulanan aidiyet ve kabul edilme ihtiyacının doğal bir yansıması olarak değerlendirilebilir.

Sonuç olarak bu araştırmada tek çocuklara ilişkin kardeş algısı ve hayali teması, çocukların sosyal ve duygusal ihtiyaçlarına dair önemli bulgular sunmaktadır. Oyun ve eğlence ortağına duyulan özlem, paylaşma kaygısı ve destek ile dertleşme ihtiyacı, tek çocukların kardeşliğe yönelik algılarının çok boyutlu olduğunu göstermektedir. Bu durum, tek çocukların kardeşi hem sosyal bir gereksinim hem de duygusal bir referans noktası olarak değerlendirdiklerini göstermektedir.

Tek çocuklara ilişkin bulguların üçüncü teması olan okul başarısı ve eğitime yansımaları, aile ortamının yapısal özelliklerinin akademik süreçler üzerindeki etkisini ortaya koymaktadır. Sessiz ortam ve dikkat kodu, tek çocukların ev ortamında dikkat dağıtıcı unsurların görece az olması sayesinde ders çalışmaya daha kolay odaklanabildiklerini göstermektedir. Bu bulgu, tek çocukların ev içi kaynaklardan daha yoğun biçimde yararlandıklarını ve akademik etkinlikler için daha elverişli bir öğrenme ortamına sahip olduklarını belirten araştırmalarla örtüşmektedir (Downey, 2001). Buna karşılık, akademik rehberlik ve yardımcı eksikliği kodu, kardeşten öğrenme ve karşılıklı akademik destek fırsatlarının yokluğunun bazı tek çocuklar için dezavantaj oluşturabildiğine işaret etmektedir.

Temada yer alan motivasyonel etkiler kodu ise tek çocukların akademik başarılarının bireysel eğilimlere ve evde geçirilen zamanın nasıl yapılandırıldığına bağlı olarak farklı yönlerde şekillenebildiğini göstermektedir. Bir katılımcının evde tek başına olmanın dijital oyunlara yönelmeyi artırarak ders çalışmayı olumsuz etkilediğini ifade etmesi, yalnızlığın akademik motivasyonu düşürücü bir unsur olabileceğini düşündürmektedir. Buna karşılık, başka bir katılımcının tek başına olmayı ders çalışmaya yönelten bir fırsat olarak değerlendirmesi, aynı koşulların bazı çocuklar için akademik başarıyı destekleyici bir işlev görebildiğini ortaya koymaktadır. Bu durum, Falbo ve Polit'in (1986) tek çocuklara ilişkin bulgularında vurguladıkları üzere, akademik başarının yalnızca kardeş varlığıyla değil, bireysel özellikler, ebeveyn tutumları ve çevresel düzenlemelerle birlikte değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir. Sonuç olarak tek çocukların okul başarısı ve eğitime yönelik deneyimleri, tek yönlü bir avantaj ya da dezavantajdan ziyade, motivasyonel ve çevresel etkenlerin etkileşimiyle şekillenen çok boyutlu bir yapı olarak ele alınmalıdır.

Bu araştırmada kardeşi olan ergen bireylerle yapılan görüşmelerden elde edilen bulgular, kardeş/kardeşlere sahip olmanın hem destekleyici hem de zorlayıcı yönleri bulunduğunu ortaya

koymaktadır. Kardeşle yaşamının avantajları alt teması kapsamında öne çıkan yalnızlığı giderme ve birlikte vakit geçirme koduna tüm katılımcıların değinmiş olması, kardeş ilişkilerinin ergenlik döneminde önemli bir sosyal ve duygusal bağ işlevi gördüğünü düşündürmektedir. Bu durum, Howe ve arkadaşlarının (2025) kardeşliğin yalnızlık duygusunu azaltan ve bireyin sosyal dünyasını genişleten bir deneyim sunduğuna ilişkin görüşleriyle örtüşmektedir. Benzer şekilde Oktay (1988) ve Whiteman, McHale ve Soli (2011), kardeş ilişkilerinin çocuk ve ergenlerin sosyal etkileşim ihtiyaçlarını karşılayan doğal bir ortam sunduğunu vurgulamaktadır. Araştırmada belirlenen duygusal destek, güven ve korunma ile sırdışlık ve paylaşım kodları, kardeşlerin yalnızca birlikte zaman geçirilen kişiler değil, aynı zamanda duyguların paylaşıldığı ve güven ilişkisi kurulan önemli figürler olduğunu göstermektedir. Bu bulgular, Dunn ve arkadaşlarının (1994) kardeş ilişkilerinin gelişimsel süreçte duygusal yakınlık ve karşılıklı destek açısından merkezi bir role sahip olduğunu belirten bulgularıyla paralellik göstermektedir. Ayrıca Pike ve arkadaşlarının (2005), olumlu kardeş ilişkilerinin bireysel uyum ve psikososyal gelişimle ilişkili olduğunu ortaya koyarak bu çalışmadaki avantaj temelli bulguları desteklemektedir. Bununla birlikte, bazı araştırmalar kardeş ilişkilerinin her zaman koruyucu ya da destekleyici bir işleve sahip olmadığını ortaya koymaktadır. Özellikle yoğun çatışma içeren ve düşük duygusal yakınlıkla karakterize edilen kardeş ilişkilerinin, ergenlerde davranış sorunları ve duygusal uyum güçlükleriyle ilişkili olduğu; dolayısıyla kardeşliğin olumlu etkilerinin ilişki kalitesi ve aile dinamiklerine bağlı olarak değiştiği belirtilmektedir (Kim vd., 2007; Milevsky, 2005).

Kardeşle yaşamının dezavantajları alt temasına ilişkin bulgular, kardeş ilişkilerinin her zaman uyumlu ve sorunsuz bir yapı sergilemediğini göstermektedir. Çatışma ve tartışma kodu, kardeşler arası anlaşmazlıkların ergenlik döneminde sık yaşanan bir durum olduğuna işaret etmektedir. Bu bulgu McHale, Kim ve Whiteman'ın (2006) kardeş ilişkilerinde çatışmanın gelişimsel olarak doğal bir unsur olduğu ve aile içi dinamiklerle yakından ilişkili bulunduğu yönündeki görüşleriyle örtüşmektedir. Bununla birlikte sorumluluk ve ev işleri yükü ile paylaşım sorunları ve ilginin bölünmesi kodları, kardeşliğin özellikle aile içi roller ve ebeveyn ilgisinin paylaşımı bağlamında bazı güçlükler yarattığını ortaya koymaktadır (McHale ve Gamble, 1989). Cengiz ve Sarıçam (2025), Dunn vd. (1994), Whiteman vd. (2011), ebeveyn ilgisinin algılanan eşitsizliğinin kardeşler arası çatışmaları artırabildiğini belirtmekte; bu durum araştırmanın bulgularını destekler niteliktedir. Dolayısıyla bu çalışmanın sonuçları, kardeş ilişkilerinin ergenler için hem duygusal bir destek kaynağı hem de çatışma ve sorumluluk yükü barındıran çok boyutlu bir deneyim olduğunu göstermekte; literatürde kardeşliğin çift yönlü yapısına vurgu yapan çalışmalarla tutarlılık göstermektedir. Bu bulgular, Adler'in Bireysel Psikoloji Kuramı çerçevesinde değerlendirildiğinde, kardeş ilişkilerinin bireyin sosyal ilgi geliştirmesinde ve aidiyet duygusunu deneyimlemesinde önemli bir bağlam sunduğunu göstermektedir. Adler'e göre kardeşler arası rekabet, çatışma ve ebeveyn ilgisinin paylaşımı, bireyin yaşam stili ve benlik algısının şekillenmesinde belirleyici olmakta; bu durum çalışmada ortaya çıkan hem avantaj hem de dezavantaj temalarını kuramsal olarak

açıklamaktadır (Adler, 1996; Demirbağ ve Tuzgöl Dost, 2025; Dreikurs ve Soltz, 1964).

Sonuç olarak kardeşle yaşama bulguları kardeşliğe ilişkin deneyimlerinin çok boyutlu bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir. Kardeşler, ergenler için yalnızlığı azaltan, duygusal destek ve paylaşım sağlayan önemli bir sosyal kaynak olarak öne çıkarken; çatışma, sorumluluk yükü ve ebeveyn ilgisinin paylaşımı gibi durumlar kardeşliğin zorlayıcı yönlerini oluşturmaktadır. Bu durum, kardeş ilişkilerinin ergenlerin sosyal ve duygusal gelişiminde hem koruyucu hem de sınıyıcı bir rol üstlendiğini ortaya koymaktadır. Dolayısıyla kardeşliğin, ergenlerin gelişimsel süreçlerinde tek yönlü bir deneyim olarak değil, destek ve güçlükleri bir arada barındıran dinamik bir ilişki biçimi olarak ele alınması gerektiği sonucuna ulaşılmaktadır.

Kardeşi olan ergen bireylerin okul başarıları ve eğitime yansımalarına ilişkin görüşleri incelendiğinde, akademik rehberlik ve yardım kodunun katılımcıların büyük çoğunluğu (10 katılımcıdan 9'u) tarafından dile getirilmesi, kardeşlerin eğitim sürecinde önemli bir destek olabildiğini göstermektedir. Özellikle yaşça büyük kardeşlerin derslerle ilgili yönlendirme yapması ve deneyim aktarması, akademik süreçte işlevsel bir rol üstlenebilmektedir. Minnett vd. (1983), kardeşler arası etkileşimin niteliğinin doğum sırası, yaş aralığı ve cinsiyet gibi değişkenlere bağlı olarak farklılaştığını; uygun koşullarda bu etkileşimin öğretici ve destekleyici bir yapıya bürünebildiğini ortaya koymuştur. Bu durum, çalışmada akademik rehberlik temasının yüksek oranda dile getirilmesini açıklayan önemli bir unsur olarak değerlendirilebilir. Öte yandan, kardeş desteğinin akademik başarı üzerindeki etkisinin aile yapısı ve sosyoekonomik koşullardan bağımsız olmadığı da vurgulanmaktadır. Seban ve Perdecı' nin (2016) alt sosyoekonomik düzeydeki bir aileyi ele alan vaka incelemesinde, akademik başarının yalnızca aile içi destekle değil, çevresel olanaklar ve psikolojik dayanıklılıkla birlikte şekillendiği belirtilmiştir. Araştırmada ortaya çıkan motivasyon ve teşvik kodu, kardeşlerin ergenlerin akademik çaba ve isteklilik düzeylerini destekleyebilen önemli sosyal modeller olduğunu göstermektedir. Nitekim Whiteman vd. (2007), olumlu ve destekleyici kardeş ilişkilerinin akademik öz-yeterlik ve öğrenmeye yönelik tutumlarla ilişkili olduğunu ortaya koyarak, kardeşlerin motivasyonel ve teşvik edici rolüne dikkat çekmektedir. Sonuç olarak çalışmanın bulguları kardeşlerin akademik rehberlik ve motivasyon açısından önemli bir kaynak oluşturabildiğini göstermekte; ancak literatürde yapılan çalışma sonuçları ile birlikte değerlendirildiğinde bu etkinin aile içi etkileşimlerin niteliği ve sosyoekonomik bağlamla birlikte değerlendirilmesi gerektiği ortaya çıkmaktadır.

Olumlu Yönleri

Tek çocuk olmanın	Kardeşle yaşamamanın
Sessiz verimli ders çalışma ortamı	Yalnızlığı Giderme ve Vakit Geçirme
Paylaşma Zorunluluğunun Olmaması	Duygusal Destek, Güven ve Korunma
Özel Alan ve Oda Sahipliği	Sırdaşlık ve Paylaşım
Çatışmasızlık ve Huzur	Akademik rehberlik ve yardım
Maddi İmkânların Odaklanması	Motivasyon ve teşvik

Olumsuz Yönleri

Tek çocuk olmanın	Kardeşle yaşamının
Can Sıkıntısı	Çatışma ve Tartışma
Paylaşacak/Dertleşecek Birinin Eksikliği	Sorumluluk ve Ev İşleri Yükü
Yoğun Denetim, Kaygı ve Baskı	Paylaşım Sorunları
Akademik rehberlik ve yardımcı eksikliği	İlginin Bölünmesi

Öneriler

Özellikle ergenlik döneminde kardeşe sahip olmak ya da olmamak sosyal gelişim için önemli etkenlerden biridir. Kardeşlik ilişkilerini deneyimlememiş olmaları ergenlerin ergenlik döneminde karşılaştıkları psikososyal zorlukları arttırabilir. Bunun yanında ergenlerin özerklik ve bireyselleşme sürecini etkileyebilir. Ergen tek çocuk olan bireylerin ve kardeşi olan ergenlerin yaşadıkları kişisel ve sosyal yaşam deneyimlerini ele alacağımız bu çalışmanın bu konudaki alanyazına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırma bulguları, tek çocukların ebeveynleri tarafından yoğun biçimde denetlendiğini ve yüksek akademik başarı beklentisiyle karşı karşıya kaldığını göstermektedir. Bu durum, çocuk üzerinde kaygı ve performans baskısı oluşturabilmektedir. Bu nedenle ebeveynlere, çocuklarının akademik gelişimini desteklerken aynı zamanda karar alma, sorumluluk üstlenme ve hata yapma gibi özerklik alanlarını da teşvik etmeleri önerilmektedir. Ayrıca çocuğun aile içindeki “tek umut” ya da “tek yatırım” olarak konumlandırılmasından kaçınılması, psikolojik iyi oluşu destekleyici bir yaklaşım olacaktır.

Tek çocukların deneyimlerinde öne çıkan yalnızlık ve can sıkıntısı duygularının azaltılabilmesi için, akran etkileşimini arttıracak sosyal ortamların desteklenmesi önemlidir. Bu kapsamda spor kulüpleri, sanat etkinlikleri, grup temelli akademik çalışmalar ve gönüllülük faaliyetleri gibi yapılandırılmış sosyal alanlara yönlendirme yapılabilir. Bu tür uygulamalar, Adler’in kuramsal çerçevesinde vurgulanan “sosyal ilgi” ve topluma aidiyet duygusunun gelişimini destekleyici nitelik taşımaktadır.

Tek çocukların kardeş desteğinden yoksun olmaları, akademik süreçlerde rehberlik ihtiyacını arttırabilmektedir. Bu doğrultuda, okul rehberlik servisleri tarafından tek çocuklara yönelik bireysel danışmanlık ve akran mentorluk programlarının geliştirilmesi yararlı olabilir. Kardeşi olan çocuklar açısından ise büyük kardeşlerin öğretici ve destekleyici rollerinin teşvik edilmesi; ancak bu rolün küçük kardeş üzerinde baskı ve karşılaştırma unsuruna dönüşmemesine özen gösterilmesi gerekmektedir.

Kardeşi olan ergenlerin dile getirdiği ev içi iş yükü ve ebeveyn ilgisinin bölünmesi algısını azaltmak amacıyla, aile içi sorumlulukların adil biçimde paylaşılması önerilmektedir. Ebeveynlerin her bir çocukla birebir zaman geçirmesi, çocukların kendilerini değerli hissetme ihtiyaçlarını karşılayarak kardeşler arası rekabetin ve duygusal gerilimin azalmasına katkı sağlayabilir.

Bu çalışma ergenlik dönemine odaklanmıştır. Gelecek araştırmalarda, tek çocuk olma deneyiminin yalnızlık, sosyal ilişkiler ve benlik algısı üzerindeki etkilerinin yetişkinlik ve yaşlılık dönemlerine uzanan boylamsal çalışmalarla incelenmesi önerilmektedir.

Araştırma bulgularında tek çocukların evde yalnız kalma sürelerinin artmasının dijital oyun ve teknoloji kullanımını yoğunlaştırabildiği görülmüştür. Bu bağlamda, kardeş sayısının teknoloji kullanımı, dijital bağımlılık ve ekran süresi üzerindeki etkilerinin nicel ve karma yöntemli çalışmalarla incelenmesi önerilmektedir.

Bu araştırma bazı sınırlılıklar çerçevesinde değerlendirilmelidir. Katılımcıların yalnızca ergenlik döneminde olmaları, tek çocuk olma deneyiminin farklı gelişim dönemlerindeki yansımalarının kapsam dışı kalmasına neden olmuştur. Bu çalışmada çocukların benlik algıları hakkında derinlemesine veri toplanmak istenmiş fakat istenen derinlikte veri toplanamamıştır. Ayrıca veriler, katılımcıların öz-bildirimlerine dayandığından sosyal beğenilme etkisi ve hatırlama yanlılığı olasılığı göz ardı edilmemelidir. Son olarak, sosyoekonomik düzey, ebeveyn eğitim durumu ve kültürel bağlam gibi değişkenler derinlemesine analiz edilemediğinden, bu faktörlerin etkileri sınırlı biçimde ele alınabilmektedir.

Finansman: Yazarlar, bu araştırma, yazarlık ve/veya makalenin yayımı için herhangi bir mali destek almamıştır.

Çıkar Çatışması: Bu makale için yazarların herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Etik Onay: Çalışma protokolü, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Bilimleri Araştırma Önerisi Etik Değerlendirme Kurulu tarafından onaylanmıştır (Tarih: 28.11.2025, Referans Numarası: E-50704946-050.04-643076). Çalışma, 1964 Helsinki Bildirgesi ve sonraki güncellemelerinde belirtilen etik standartlara uygun olarak gerçekleştirilmiştir.

Katılım Onayı: Çalışmaya dahil edilen tüm bireysel katılımcılardan bilgilendirilmiş onam alınmıştır.

Teşekkür: Bu çalışmanın katılımcılarına ve çalışmada kullandığımız ölçekleri geliştirenlere teşekkür ederiz.

Katkı Oranı Beyanı: İlk yazarın %60, ikinci yazarın %40 olarak gerçekleştirilmiştir.

KAYNAKÇA

- Adler, A. (1964). *The Individual Psychology of Alfred Adler: A Systematic Presentation in Selections from His Writings*. H. L. Ansbacher ve R. R. Ansbacher (Eds.). (pp.375-378). Harper Perennial.
- Adler, A. (1996). *Yaşamın anlam ve amacı*. (K. Şipal, Çev). Say Yayınları.
- Arzuman, R., & Gençtanırım Kurt, D. (2022). Tek çocuk olmanın kişiliğe yansımaları: Nitel bir çalışma. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Kadın ve Aile Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 277-296.
- Avenevoli, S., Sessa, F. M., & Steinberg, L. (1999). Family structure, parenting practices, and adolescent adjustment: An ecological examination. In E. M. Hetherington (Ed.), *Coping with divorce, single parenting, and remarriage: A risk and resiliency perspective* (pp. 65–90). Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Avşar, A. H. (2013). *Ergen bireylerde sosyal beceri düzeyinin kardeşli ve tek çocuk olma açısından incelenmesi* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Arel Üniversitesi.
- Aytekin, T., & Aytekin, H. (2023). Alfred Adler'in bireysel psikoloji kuramı ve temel ilkeleri. *Elektronik Cumhuriyet İletişim Dergisi*, 5(1), 40-47. <https://doi.org/10.54089/ecider.1167532>
- Blake, J. (1989). *Family size and achievement*. University of California Press.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2010). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Pegem Akademi.
- Campione-Barr, N., & Killoren, S. (2015). Sibling relationships and development. In R.A. Scott and S.M. Kosslyn (Eds), *Emerging trends in the social and behavioral sciences*. <https://doi.org/10.1002/9781118900772.etrds0303>
- Cengiz, İ., & Sarıçam, H. (2025). Kardeş kıskançlığı görülen ve görülmeyen ailelerdeki ebeveyn görüşlerinin incelenmesi. *Erken Çocukluk Çalışmaları Dergisi*, 9(2), 150–173. <https://doi.org/10.24130/eccdiacs.1967202592647>
- Cloutier, R. , & Onur, B. (2019). Ergenlik psikolojisinde kuramlar. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi (JFES)*, 27(2), 875-904. https://doi.org/10.1501/Egifak_0000000360
- Creswell, J. W. (2013). *Research design: Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*. Thousand Oaks: SAGE
- Çınarbaş, D. C., & Nilüfer, G. (2019). Adler ve Sulloway'ın doğum sırası kuramları ve görgül bulgular ile ilgili bir derleme. *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 59(1), 125-151.
- Çiftçi, A. (2023). Ergenlik dönemi ve aile ilişkilerinin benlik algısı ve sosyal anksiyete üzerindeki etkileri: Türkiye'deki araştırmaların incelenmesi. *Kapadokya Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2(1), 219-225. <https://doi.org/10.58241/ksbd.19>
- Demirbağ, T., & Tuzgöl Dost, M. (2025). Adler-Dreikurs Yaklaşımına Dayalı Ebeveynlik Psikoeğitim Programı Pilot Uygulaması: Karma Yöntem Araştırması. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 23(3), 3031-3059. <https://doi.org/10.37217/tebd.1622462>
- Denzin, N. K. (2017). *The research act: A theoretical introduction to sociological methods* (5th ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315134543>
- Dreikurs, R. & Soltz, V. (1964). *Children: The challenge*. Hawthorn.
- Downey, D. B. (2001). Number of siblings and intellectual development: The resource dilution

- explanation. *American Psychologist*, 56(6–7), 497–504. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.56.6-7.497>
- Dunn, J., Slomkowski, C., & Beardsall, L. (1994). Sibling relationships from the preschool period through middle childhood and early adolescence. *Developmental Psychology*, 30(3), 315–324. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.30.3.315>
- Eckstein, D., & Kaufman, J. A. (2012). The role of birth order in personality: An enduring intellectual legacy of Alfred Adler. *The Journal of Individual Psychology*, 68(1), 60–61.
- Eckstein, D., Aycock, K. J., Sperber, M. A., McDonald, J., Van Wiesner, V., Watts, R. E., & Ginsburg, P. (2010). A review of 200 birth-order studies: Lifestyle characteristics. *The Journal of Individual Psychology*, 66(4), 408–434.
- Ercay, T. (2022). *Çocuklarda tek başına olma* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara Üniversitesi.
- Falbo, T., & Polit, D. F. (1986). A quantitative review of the only child literature: Research evidence and theory development. *Psychological Bulletin*, 100(2), 176–189. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.100.2.176>
- Günay, B. (2022). *Ergenlerin çocukluk çağı ruhsal travmaları ve algıladıkları anne ve baba tutumları ile benlik algıları arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayınlanmış yüksek lisans tezi). İstanbul Gelişim Üniversitesi.
- Hepner, P.P., Wambold, B. E., & Kivlighan, D.M. (2008). *Psikolojik danışmada araştırma yöntemleri* (D.M. Siyez, Çev. Ed.). Mentis Yayıncılık.
- Howe, N., Persram, R. J., & Bergeron, C. (2025). Sibling relationships in adolescence. In *The Encyclopedia of Child and Adolescent Development* (Eds S. Hupp and J. Jewell). <https://doi.org/10.1002/9781119171492.wecad410>
- Iravani, M., & Esfandiari-Nezhad, P. (2025). Explaining the lived experiences of children in single-child families: A qualitative study. *Iranian Journal of Nursing and Midwifery Research*, 30(5), 739–745. https://doi.org/10.4103/ijnmr.ijnmr_198_24
- Jiao, S., Ji, G., & Qicheng Jing (C. C. Ching). (1986). Comparative study of behavioral qualities of only children and sibling children. *Child Development*, 57(2), 357–361. <https://doi.org/10.2307/1130591>
- Kim, J.-Y., McHale, S. M., Crouter, A. C., & Osgood, D. W. (2007). Longitudinal linkages between sibling relationships and adjustment from middle childhood through adolescence. *Developmental Psychology*, 43(4), 960–973. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.43.4.960>
- Kocatürk, M. (2021). The childhood, adolescence and adulthood experiences of adult only children and their interpersonal relationships. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 9(1), 179-197.
- Mancillas, A. (2011). Challenging the stereotypes about only children: a review of the literature and implications for practice. *Journal of Counseling & Development*, 84(3), 268-275. <https://doi.org/10.1002/j.1556-6678.2006.tb00405.x>
- McHale, S. M., & Gamble, W. C. (1989). Sibling relationships of children with disabled and nondisabled brothers and sisters. *Developmental Psychology*, 25(3), 421–429. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.25.3.421>

- McHale, S. M., Kim, J.-Y., & Whiteman, S. D. (2006). Sibling relationships in childhood and adolescence. In P. Noller & J. A. Feeney (Eds.), *Close relationships: Functions, forms and processes* (pp. 127–149). Psychology Press/Taylor & Francis (UK).
- McHale, S. M., Updegraff, K. A., Tucker, C. J., & Crouter, A. C. (2000). Step in or stay out? Parents' roles in adolescent siblings' relationships. *Journal of Marriage and the Family*, 62(3), 746–760. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2000.00746.x>
- Merriam, S. B. (2009). *Qualitative research: A guide to design and implementation*. CA: Jossey-Bass.
- Miles, M. B., Huberman, A. M., & Saldaña, J. (2014). *Qualitative data analysis: A methods sourcebook* (3rd Ed.). Thousand Oaks. SAGE.
- Milevsky, A. (2005). Compensatory patterns of sibling support in emerging adulthood: Variations in loneliness, self-esteem, depression and life satisfaction. *Journal of Social and Personal Relationships*, 22(6), 743–755. <https://doi.org/10.1177/0265407505056447>
- Minnett, A. M., Vandell, D. L., & Santrock, J. W. (1983). The effects of sibling status on sibling interaction: Influence of birth order, age spacing, sex of child, and sex of sibling. *Child Development*, 54(4), 1064–1072. <https://doi.org/10.2307/1129910>
- Oktaç, A. (1988). Kardeşler arasındaki ilişkiler. *Yaşadıkça Eğitim Dergisi*, 1(5), 33-36.
- Öncel, M., & Tekin, A. (2015). Ortaokul öğrencilerinin bilgisayar oyun bağımlılığı ve yalnızlık durumlarının incelenmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 2(4), 7-17.
- Özdemir, Ö. (2024). *Kardeşi olan ve olmayan çocukların sosyal ve psikosomatik açıdan değerlendirilmesi* (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Gelişim Üniversitesi.
- Panah, Z. Y., Mahmoodabadi, H. Z., & Dehghani, F. (2023). The role of imaginary companion in the life of only children: A qualitative study. *BMC Psychiatry*, 23(1), Article 843. <https://doi.org/10.1186/s12888-023-05360-0>
- Pike, A., Coldwell, J., & Dunn, J. F. (2005). Sibling relationships in early/middle childhood: links with individual adjustment. *Journal of Family Psychology*, 19(4), 523–532. <https://doi.org/10.1037/0893-3200.19.4.523>
- Rosenberg, B. G., & Jing, Q. (1996). A revolution in family life: The political and social structural impact of China's one child policy. *Journal of Social Issues*, 52(3), 51–69. <https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.1996.tb01579.x>
- Seban, D., & Perdecı, B. (2016). Alt sosyoekonomik düzey bir ailede yetişen çocukların akademik başarıları ile yılmazlıkları arasındaki ilişki: Bir vaka incelemesi. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi*, 4(3), 106-126.
- Şahin, Ş., & Çövenner Özçelik, Ç. (2016). Ergenlik dönemi ve sosyalleşme. *Cumhuriyet Hemşirelik Dergisi*, 5(1), 42-49.
- Tutar, H. (2022). Nitel araştırmalarda geçerlilik ve güvenilirlik: Bir model önerisi. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 22(Özel Sayı 2), 117-140. <https://doi.org/10.18037/ausbd.1227323>
- Whiteman, S. D., McHale, S. M., & Crouter, A. C. (2007). Competing processes of sibling influence: Observational learning and sibling deidentification. *Social Development*, 16(4), 642–661. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9507.2007.00409.x>

- Whiteman, S. D., McHale, S. M., & Soli, A. (2011). Theoretical perspectives on sibling relationships. *Journal of Family Theory & Review*, 3(2), 124–139. <https://doi.org/10.1111/j.1756-2589.2011.00087.x>
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2006). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri (5. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yörükoğlu, A. (2000). Çocuk ruh sağlığı. Özgür Yayınları.
- Zhao, L., & Zhou, M. (2018). Do only children have poor vision? Evidence from China's One-Child Policy. *Health Economics*, 27(7), 1131–1146. <https://doi.org/10.1002/hec.3661>